

TEVHİD VE DÜŞÜNCE OKULU

*Bilgi, birikim ve tecrübeleri açığa çıkaracak
çalışmaların her zamankiden daha önemli
olduğunu düşünüyoruz...*

BURSA
2018

1. HAFTA

KONU : Müslüman Düşüncenin Dinamizmi, Bu Dinamizmi Etkileyen Unsurlar

KONUŞMACI : Metin Önal MENGÜŞOĞLU

Müslümanların tarihine baktığımızda İslam'ın asıl öğretisinden kopuk ve ona aykırı bir biçimde sürdürülen bir otorite savaşına tanık oluruz. İslam'da hiçbir alanda Allah'tan başka otorite yoktur. Böyle bilinir. İnsanların tümü Allah'ın kulu, Allah ise tek yaratıcı, tek söz sahibidir. O'nun otoritesinin ortağı yoktur. O otoritesini kimseyle paylaşmaz. Yaratma, yaşatma, yönetme, yedirme, içirme, öldürme hakkı, O'nundur. İki cihanda yalnız o tasarruf eder. Bu ilkeler İslam'ın esasını oluşturur.

Müslüman Düşüncenin Dinamizmi, Bu Dinamizmi Etkileyen Unsurlar

(Metin Önal MENGÜŞOĞLU)

DÜŞÜNMEYEN / AZ DÜŞÜNEN MÜSLÜMANLARIN PRANGALARI

Şimdi o kahredici soru tam bu noktada hatırımıza geliyor. Peki, Müslümanlar niçin düşünmüyorlar? Neden İslam âleminin her tarafında düşünmekten korkulmaktadır?

Sanırsız teslimiyet fikrinin yanlış anlaşılması söz konusu sonuçta etkin rol oynadı. Müslüman çoğunlukların gelenekselleştirdiği iktidar düşkünü siyasilerin hayli işine yarayan kültürde, insanın insana teslimiyeti, dinin esası olarak işlendi. Fıkıh kitaplarında fasık ve facir yöneticiye isyan edilemeyeceği genel geçer kural gibi benimsetildi.

Müslüman halkın eline tutuşturulan birçok akide kitabı yazıldı. Halkı hep cahil gören ve de cahil kalmasını isteyen kimi çevreler (çok zaman siyasi otorite ve ona sadakatine bağlı ulema) halkı doğrudan doğruya ana kaynağa muhatap etmek yerine kendilerinin kaleme aldığı yahut şeyh ettiği kitaplara daha çok yönlendirdiler. Sonuçta halk yine Kitab'a bağlandı. Ama bu Kitap artık Allah'ın Kitab'ı değil ulemanın kitaplarıydı. Ne gariptir yakın yol dururken bu uzak yolu tercih edişin amacı halka dini öğretmektir. Oysa sahîh din Allah'ın Kitab'ındaydı, Lakin Allah'ın Kitab'ındaki din ufak bir kırılma ile halka ulaştırılmazsa doğru anlaşılacaktır, diye yanlış bir mantık belki art niyetli bir faraziye yürütülmüştür.

Tabii ulemanın kaleme aldığı kitaplarını kritik edecek, kontrol edecek bir üst merci yoktu artık. Zira yazan ulema, yazdıran siyasi otorite idi çok zaman.

Örnek olarak Beklenen Vakit gazetesinin okuyucularına 1994 yılı içerisinde ücretsiz armağan ettiği Tahavi Şerhi adlı eseri alabiliriz. Güncelliği ve radikal görünümlü bir gazetenin seçimi olması bakımından önemli bu eseri seçişimiz. Kitaptan 23. ders 72. madde'yi okuyalım:

"Müslüman emir sahiplerine ve imamlarımıza karşı, haksızlıkta bulunsalar dahi karşı çıkmayı uygun görmeyiz. Ve onlar aleyhine dua etmeyiz. Onlara itaatten ayrılmayız."

Şimdi bu masum görünümlü ve Allah'ın Kitab'ından "*ulu'lemri minküm*" ifadesine dayandığını sandığımız akide maddesinin iki yönü var:

1. Müslüman emir sahiplerine bu ifadede imamlarımız diye bir sınıf daha ekleniyor. İkisi aynı insan mıdır, yoksa imam başka emir sahipleri başka mıdır? Belli ki emir sahibi siyasi otorite, imam ise şimdiki namaz kıldırma memurları... Bu laik ve seküler ayırım asla İslâmi bir ayırım sayılmamalı. 2. Haksızlıkta bulunsalar dahi karşı çıkmamak, ne demektir?

Amacımız söz konusu akide kitabını tartışmak değil elbet, ama önümüzde kanaatlerimizi destekleyen, canlı ve yepyeni bir model olarak duruyor. Kim, hangi maksatla, bu radikal gazeteye söz konusu kitabın dağıtılması için öneride niçin bulunmuştur? Ne yapmak istemektedirler? Bu soruların yanıtlarını beklerken kitabın sayfalarında ilerledikçe görürüz ki giderek Kur'an'ın mesajından, misyonundan uzaklaşmalar yer yer serpiştirilmiştir. Tamamen sonradan, peygamber tarihinden çok sonraki dönemlerde ve o dönemlerin sosyal siyasal yapısına uygun geliştirilmiş, bu akide kitabı şimdi neden insanlara sunulmaktadır?

Benzer kitapların insanların eline verilmesindeki asıl maksat Kur'an'ın anlaşılmağı, bu kitapların anlaşılabilirliği midir? Bunu asla kabul edemeyiz. Ancak anlaşılma odur ki sürekli artan, çoğalan Müslüman görünümlü fırkalar, mezhepler, meşrepler kendilerine yandaş kazanmak için böyle bir formül bulmuşlardır. Müslüman insanları teslim almanın en genel geçer yolu, onların eline pratik akide kitapları tutuşturmadır.

Artık o kitapta mezhebin, fırkanın eğilimine göre cins bir akide yerleşecektir. Bu akideye göre çok önemli konuların başında örneğin Kur'an'ın yaratılmamış olduğı, müminlerin ahirette Allah'ı hem de çıplak gözle göreceklerine dair inanç, kabir azabının hak olduğı, miracın hak olduğı, miraçta Resulullah'ın Allah'ı gördüğü, göğe gidip, Burak denen ata bindiğı namazın önce elli, sonra pazarlıkla beş vakit olarak orada belirlendiğı, hayrın da şerrin de Allah'tan geldiğı nihayet Hz. İsa'nın halen

gökte bulunduğu ve bir gün dönüp müminlere önderlik edeceği inancı ve benzeri meseleler bol bol ballandıra ballandıra anlatılır durur.

Görüldüğü gibi Kur'an'da olmayan birçoğu ancak nütüşabih değinmelerle bulunan konularda, halka net, muhkem ve madde madde akideler dikte ettirilmiştir. Bir yandan nassa dayanmayan bir konunun akide mevzuu yapılamayacağı iddia edilirken, diğer yandan hiç Kur'an'ın değinmediği konular bile halka, iman hapı gibi yutturulmuştur; halen de izlenen maalesef aynı yol ve yordamdır. İnsanların çoğu kendine zulmederek bu ve benzeri kitaplara teslim olmuş, bu kitapları Din Kitabı telakki etmişlerdir. Oysa en azından bu kitaplar bir meşrebin eğilimi doğrultusundaki galip zanları içermekteydi. Bizce bu kör teslimiyet düşünce alanında Müslümanların mevcut felaketlerini hazırlayan faktörlerin başında gelmektedir.

Yeri gelmişken telif çalışma yerine şerhçilik mesleğinin Müslümanlara nelere mal olmuştur ona da değinelim. Bu konuda güzel bir çalışma yapan Fazlurrahman'dan aşağıdaki alıntıyı okumak bize önemli ipuçları verecek:

“Ortaçağ İslâmı eğitim sisteminde öğrenim düzeyini olumsuz yönde etkileyen önemli bir gelişme de, yükseköğretimde ders kitabı olarak kullanılan özgün kelim, fıkıh, felsefe vs. kitaplarının şerhleri ve şerhlerinin şerhleri ile değıştirilmesidir. Şerhler üzerinde çalışma, kılı kırk yaran ayrıntularla uğraştırıp, ilmin asıl meselelerine çözüm getirici çabaların önlenmesine sebep olmuştur... Bu durum, bir taraftan konuyu derinlemesine anlamadan papağan gibi ezberleme gibi kötü bir alışkanlık getirirken, diğer taraftan şerhlerin ve şerhlerin şerhlerinin, reddiye ve karşı reddiyelerinin hızla artmasına sebep olmuştur. Bu sonuçsuz gayretler ve çok değerli fikri enerjilerin boşa harcanması, Moğol idarecisi Ekber Şah'ın büyük saray âlimlerinden olan on altıncı yüzyıl edebiyatçısı Feyzi gibilerin yazdığı tefsirlerle sonuçlanmıştır. Feyzi tefsirinde sadece noktasız harflerden oluşan kelimeleri kullanmak suretiyle Arap alfabesindeki harf sayısını yirmi sekizden on üçe düşürmüş ve sadece bu on üç (noktasız) harfi kullanarak tefsirini yazmıştı. Yine bazı Türk âlimler, yazdıkları eserlerinde her sayfada beş ayrı ilme dair bilgi vermeyi başarmışlardır. Bu âlimler sayfayı mesela, yukardan aşağı okurken bir ilimden, soldan sağa

okurken diğer bir ilimden, sağdan sola okurken ve nihayet köşelerden köşelere okurken başka ilimlerden bahsetmişlerdir. Bazen de birer kelime atlanarak okunduğunda, yine ayrı bir konunun işlendiği görülmektedir. Böylece gramer, kelam, fıkıh, mantık ve felsefe gibi ayrı ayrı beş ilim dalından bir kitapta bahsetmeyi başarmışlardır. Hatta bazen bunu kitabı üç ayrı dilde (Arapça, Türkçe, Farsça) yazarak dahi yapmışlardır. Islaha dair geniş bir kelime haznesinin mevcut olması, ilimlerde büyük kolaylık sağlarsa da, şüphesiz ki bu tür eserler fikri bir jimnastik için inanılmaz bir cesaret işidir. Nihayet bu gelişmelere paralel olarak yazıları diğer bazı  zet metinler de telif edilmiştir ki, bunlar öğrencinin konuyu anlamasında kolaylık getirmiyor, tam aksine bilmece gibi, özellikle anlaşılması zor (fakat genellikle ezberlenmesi kolay) olan ders kitaplarını oluşturuyordu. Sırf açıklama amacı ile şerh yazma alışkanlığı ve özgün fikir üretme çabalarının istikrarlı bir şekilde yavaşlaması ile İslam dünyası, tam anlamıyla ansiklopedik bilgi sahibi olan, fakat bir meselede söyleyeceği yeni hiçbir şeyi olmaya bir  lim tipiyle karşı karşıya gelmiştir.” (Fazlurrahman, a.g.e.s. 118,119)

Bu uzunca alıntıdan sonra konumuz kimi tasavvuf kitaplarından da örneklemeler vermeyi gerektiriyor. Oralarda da çoğunlukla müridin m şidine "Gassal önündeki meyyit gibi" teslimiyeti gerektiğine dair bol bol iddiaya rastlamak mümkün Bu itikadın Müslüman'ı kurtarabileceği, böylesi bir itikadı bulunmayanın yahut bir m şidin elini tutmayanın özellikle de bu zamanda işinin zor olduğu sıklıkla işlenir bu eserlerde.

D ne göre günümüzde durum çok farklı değildir. Halkın itibar ettiği kritiksiz, ciddiye sız tasavvufi eserler bir yana, aydınların yüreklerini hoplatan son derece modern ve en önemlisi batı'dan onaylı ve icazetli yeni tasavvufi eser ve cereyanlar da mevcuttur. İşte bunlardan birisi Türkçe evirisi yayınlanan ve ısrarla okunması salık verilen; üstelik kimi eski radikal Müslümanların bile ellerinden bırakamadığı şeyh Abdülkadir es-Sufi'nin "Muhammedi Yol" adlı eseridir. Benzer temaları işleyen en yeni en canlı örnektir bu eser.

şeyh Abdülkadir es-Sufi, bir İngiliz mühtedi. İngiltere'de yaşarken, Müslümanlığı nedeniyle adından uzun süre söz ettirmiş bir insan, ağdaş

bir sufi. Son adı Abdülkadir el-Murabıt. Son mekânı İspanya. Orada Murabıtun adıyla bir tarikat kurdu. Bu tarikatın üyelerinden İmam Muhammed Said'in Granada'da 29 Mart 1991 tarihinde verdiği bir cuma hutbesi var. Bu hutbede şeyhini yani Abdülkadir es-Sufi'yi tanıtışı ilgimizi çekti. Bu hutbe konumuz açısından, konumuzun tarihsel köklerine göndermeler yapması açısından ve de yine aynı konunun geleceği açısından ilginç ve önemliydi.

Granada imamı Muhammed Said hutbesinde diyor ki:

"Allah, zamanımızın nuru Şeyh Abdülkadir el-Murabıt'ı kutsasın. Öyle ki, bu kutsamayla bu ve bundan sonraki yaşamında başarıya ulaşsın ve böylelikle İslam dini onun ve onu izleyenlerin sayesinde şereflesin." (28 Tezkire, 1994, sayı 6, s. 3)

Varlıklarıyla, tarikat meclisleriyle İslam dinini şerefliendirdiklerini savunan bu insanlar ne yazık ki Türkiye'de seçkin çevrelerde ve onların dergilerinde sık sık boy gösteriyorlar. Belki Müslüman olmasına karşın hala Avrupalı olmanın avantajını kullanıyorlar, Türkiyeli muhiplerine karşı. Ve kimsenin aklına gelmiyor mu, bilmeliyiz ki, insanın bizatihi bir değeri, şerefi yoktur, olamaz. İnsan mesela öldüğünde, bir sıcak yerde üç gün beklese tüm çevresine kötü kokular saçan, orayı kokutan bir yaratık olur. Ancak taşıdığı fitratı İslam doğrultusunda bir yaşama dönüştürürse İslam onu şerefliendirir. İzzetlendirir. İnsani eşrefi mahlûkat yapan varsa eğer o da yegâne yol İslam'dır.

Tarih boyunca tasavvuf çevrelerinin büyük çoğunluğunda müşahede ettiğimiz ciddi bir sapmadır bu. İnsani planı, beşeri ve hissi olanı tüm mevcudun önüne çıkarmak. Salt beşeri olduğu için onu bizatihi şerefli sarmak. Öyle ki Mantık'ut Tayr yazan Feridüddini Attâr "*Aşk küfürden de üstündür imandan da.*" derken vahdeti vücut felsefesine göre Allah'la bütünleşen insanın bu bütünleşme aşkı, Allah'ın tüm tebligatını elinin tersiyle silip atarak onun üzerine çıkarabilmiştir.

Şeyh Abdülkadir es-Sufi de daha kitabına isim verirken bile İslami espriden ne kadar uzak düştüğünün sinyallerini vermektedir. Kitabın adı *Muhammedi Yol*.

İslam'ın esasını kavramış herkes bilir ki İslam, beşeri değil İlahi yol'un, Hz. Âdem'den beri gelen genel adıdır. O, resul de olsa bir beşere nispet edilemez. Hz. Muhammed (s.a.s.)o yolu kendi hevasından türeterek insanlara tebliğ etmedi. Allah'tan aldığını bize ileten bir elçiydi o. Ve o yolda yürüyerek insanlara ilk modellik yapan da kendisiydi.

Müslümanlar Hıristiyan teologlar gibi dinlerini İsevi, Musevi, Muhammedi diyerek resullerine atfetmezler. Zaten Hz. İsa ve Hz. Musa'nın getirdikleri din de kendilerine ait değildi. Ve İslam'ın o dönemlere ait sosyal ve bireysel statüsüydü.

Öncelikle bizim yolumuzun Muhammedi yol olmadığı en azından önceden Müslüman olan ve İslami birikime sahip bulunan bizler tarafından kavranılmalıdır.

Kimi tasavvufçuların müstağni mantığı tarih içerisinde yığınla yanlış haberin resullere mal edilmesine neden olmuştur. Bunlardan bir tanesi, onların vahyin esprisinden ne derece uzak düştüklerini göstermesi bakımından epeyce manidardır: *"Ümmetimin velileri beni İsrail peygamberlerinden üstündür."*

Hz. Resulullah'ın hangi ucundan bakarsanız, bir yanlış çağrıştıran bu sözü bu biçimde söylemesine imkân bulmak İslam'ın esprisini temelinden anlamamak demektir. Bir kez tüm peygamberler tüm insanlığa gönderilmişti. Beni İsrail peygamberi diye bir ayırım yapmak vahyin öğretisine taban tabana zıttır. Ve biz en son kuşaklar yüzyıllardan beri Kur'an'da zikri geçen tüm peygamberlere iman etmekle sorumlu tutulmuşuzdur. Onların arasını açmamak, birini diğerinden ayırmamakla ayrıca uyanırmışızdır: *"Peygamber Rabbinden ne indirildi ise ona iman getirdi, müminler de... Her biri Allah'a ve meleklerine ve peygamberlerine, 'Peygamberlerinden hiçbirinin arasını ayırmayız' diye iman ettiler..."* (Bakara suresi, 285)

Şimdi o hangi velilerdir ve onları kim, ne zaman, hangi sıfatla görevlendirmiştir ki, bizim iman ettiğimiz bu resullerden daha üstündürler?

Şeyh Abdülkadir es-Sufi'nin de tümüyle benimsiyor gözüktüğü söz konusu tasavvufi söylem *Muhammedi Yol* adlı eserinde ulaştığı ve zikrettiği kimi hakikatleri ve güzellikleri de üzümlere söyleyelim ki gölgeliyor.

Kısa birkaç alıntıyla özetlemek gerekirse: "*Kul olmaktan kişinin, her türlü güç, yeti ve hatta kendi için bir edimde bulunmaktan sıyrılmış olmasını anlıyorum.*" (Abdülkadir es-Sufi, *Muhammedi Yol*, Alamuk Yayınları, 1993, s. 21 30)

Şeyh Sufi'nin Şeyh İbn el-Habib'in *Divan*'ından benimseyerek aldığı bu dizeler, İslam dünyasının mevcut zillete düşüş nedenlerinden bizce en önemlisini gösteriyor.

Şeyh'in Kelabazi'den benimseyerek aktardığı ve aşkın dinamiğini anlattığını savunduğu alıntı ise çok dikkate değer: "*Arayıcı gerçekte Aranan'dır ve Aranan da Arayıcıdır. Böylece Allah şöyle der: 'O, onları sever, onlar da O'nu.'* (Kur'an, 7/ 44) Ve yine şöyle der: "*Allah onlardan razı onlar da Allah'tan razıydılar.*" (Kur'an, 5/119) Allah birini ararsa, o insanın Allah'ı aramaması mümkün değildir. Böylece Allah, Arayıcı'yı Aranan, Aranan'ı Arayıcı yapmıştır." (Abdülkadir es-Sufi, a.g.e., s.33)

Yukarıdaki ifadeler tasavvufun geleneksel söyleneni örneklerinden birisidir. Fazla söze gerek var mı?

Müslümanların tarihine baktığımızda İslam'ın asıl öğretilerinden kopuk ve ona aykırı bir biçimde sürdürülen bir otorite savaşına tanık oluruz. İslam'da hiçbir alanda Allah'tan başka otorite yoktur. Böyle bilinir. İnsanların tümü Allah'ın kulu, Allah ise tek yaratıcı, tek söz sahibidir. O'nun otoritesinin ortağı yoktur. O otoritesini kimseyle paylaşmaz. Yaratma, yaşatma, yönetme, yedirme, içirme, öldürme hakkı, O'nundur. İki cihanda yalnız o tasarruf eder. Bu ilkeler İslam'ın esasını oluşturur.

Oysa tarih, İslam dünyasında zaman zaman dinsel, zaman zaman siyasal sıfatı ağır basan otoritelerin, son söz sahibi kulların, kendilerine niçin diye sorulamayacak kimi insan büyüklerin, hüccet yalnız Allah'tan iken, İslam'ın hücceti yalnızca Allah'tan gelmesi gerekirken, beşer sıfatlı "*hüccetü'l İslam*"ların varlığından bize söz eder.

Allah'ın seçilmiş elçilerine dahi verilemeyecek kimi sıfatların O'nu takip etmesi gereken "Gavs"lara sunulması, kul iradelerinin yine bir başka kul iradesine teslimiyeti sonucunu doğurmuştur. Ki bu sonuç insanca düşünmeyi ve Müslüman'ca iman etmeyi ortadan kaldırmıştır, tevhidi zedelemiştir.

Siz istediğiniz kadar tebliğ ediniz; Allah'ın tebligatım hatırlatınız, İslam, Allah'tan başkasına teslim olmamaktır, deyiniz. Kimi Allah düşmanları, kimi riyakârlar, kimi cahiller Allah'ın otoritesinin ortağı gibi, bir kulu öne çıkaracak, iradeleri boyunduruklarına almaya çalışacaklardır. Özellikle de kimi geri zekâlilar ve çok az düşünenler nezdinde epeyce başarılı olacaklardır. Onlar ve onlara uyanlar geri zekâ, cahil, hatta müşriktirler belki. Gelin görün ki tarihin muttakileri ve muhsinleri olarak karşınıza çıkarılırlarsa, sakın şaşırmanın.

Allah'a teslimiyetin beşere bağlanırcasına körü körüne bir bağlanma gibi anlaşılmayacağını, bunun bir düşünce sonucu elde edildiğini belirten vahyin ifadeleri düşündürücüdür: " *De ki; bu benim yolumdur. Ben (insanları) Allah'a (körü körüne değil ileriye gören) bir basiret üzere davet ediyorum.*" (Yusuf suresi,108)

Yani kullara teslimiyet bir baskı, bir aldatmaca ve yanıltmaca üzerine kurulurken, Allah'a teslimiyet akli ve kalbî bir itminan ile gerçekleştirilecektir. İtminan, olayın Allah tarafından kabul şartıdır.

Allah'ın otoritesi konusuna bir açıklık getirmek gerekecektir. O'nun otoritesinin elbet ortağı yoktur. Ancak O, yeryüzünün sosyal, siyasal, ahlaki ve medeni düzeni için insanlara uygulanmak üzere ilahi yasalar göndermiştir. Yasaların uygulanması ise insanlara bırakılmıştır. Uygulayıcı ilk insanlar da bize birer model hayat bırakan resullerdir. Allah'ın yasaları yine O'nun adına, bismillah diyerek ama insanlar tarafından topluma, bireye ve kendine uygulanacaktır.

Bu uygulamalar esnasında gerek Allah tarafından seçilmiş resullere, gerekse müminlerinin kendi aralarından seçtikleri, kendilerinden olan emir sahiplerine, Allah adına itaat de vacip kılınmıştır. Buradaki itaat aslında sonuçta yine Allah'a dönen bir itaattir. Yani bu itaatin şartı, onların

insanları Allah'a itaate çağırımları ve de kendilerinin de Allah'a toplumdanda daha önce ve hatta daha sıkı bir biçimde itaat etmeleridir.

Resule itaatin emir sahiplerine nispetle bir başka imtiyazı vardır. Resul, işledikleri Allah tarafından sürekli gözetilip düzeltildiği, daha yaşarken düzeltilmeye devam edileceği için, o vefat ettikten sonra O'ndan bize teşri olarak gelen ne varsa eğer sağlıklı intikal etmişse ona itaat da vaciptir. O davranışın en azından resul yaşarken Allah'ın gözetiminden geçtiğini bizler peşinen biliyoruz.

Oysa döneminde emir sahibi olan içimizden birinin görüp gözeticileri bizler gibi insanlardır. Bizler mutlak doğruyu kavrayamayabileceğimizden, bizim gibi birilerinin vaktiyle gözetiminden geçmiş bir emir sahibinden geriye kalan tek bir uygulamanın bugün bizi bağlayacağını düşünemeyiz, buna gerek de yoktur. Zira her birerlerimiz biliriz ki bugün de eğer bir toplum olma hassasiyeti kazandıysak aramızdan birini uygulayıcı olarak seçmek ve ona, o Allah'a itaat ettiği müddetçe, itaat etmekle sorumluyuz.

Resullerin sîreti, sünneti, özellikle son Resul'den intikal edenler hakkında ihtilaflar vardır. Sünnetin bir evrensel boyutu bir de mahalli kültürel boyutu olduğu söylenir ve evrensel boyutuyla bağlı, mahalli boyutuna karşı/muhayyer bulunduğumuz tartışılır.

Konumuzun çok fazla içinde bulunmasa da resul'den bize itaati vacip olarak intikal edenin, bir takım formlar ve nesnel ilişkilerle beraber daha ziyade ilkeler olması gerektiğini düşünüyoruz.

Teslimiyet fikrinden sonra, Müslümanların yeterince düşünmemelerinin, aklı rehin bırakışlarının temelinde, bulaşıcı bir hastalık gibi hemen tüm gövdeyi saran taklit marazından söz edilebilir.

Taklit, fakihlerin kimilerince kimi ameli teferruatta caiz görülmüştür. İmanda taklit ise büyük çoğunlukça kabul görmemiştir. Ama tembel ruhlu insanlar taklidi, iman dâhil her alana yaymışlardır. Böylesi bir sonuç için fıkhi caizeler uydurmuşlardır.

Oysa taklit de kula teslimiyetin bir başka varyantıdır. Biz eğitim amacı ve kimi zaruret halleri için taklit sözcüğü yerine takip sözcüğünü kullanmanın

daha uygun olacağı kanaatini taşıyoruz. Yani bir öğrenci, doğrusunu öğreninceye, olayı sindirinceye kadar öğrenimini taklit etmek yerine takip etmeyi seçmelidir. Çünkü taklit, hiçbir biçimiyle insani bir davranış değildir. Zaten mezhep hatta sünnet kavramları bir bakıma iz takibi anlamına geliyor. Öyleyse zaruret hallerinde kişinin mezhebi, soruyu sorduğu öğretmene eğer, delilini öğreninceye kadar soruyu soran, öğretmenin mezhebini izlemelidir. Yani hiç de insani olmayan taklit yerine takip etmelidir, dersek, ne kaybederiz? Bize herhangi bir zaruret halinde bileni taklit etmemiz nass ile ne kitap ne sünnet ile önerilmiştir. Kimi fakihlerin bizce yanlış kullanması sonucu dilimize girmiş bu kavram üzerinde Müslümanlar yeniden durmalıdırlar. İz takibi kavramı görülecektir ki daha insanî bir kavramdır.

Takip etmek, kısmî de olsa bir bilinç, bir basiret gerektirir. Oysa taklit, *kilade* kökünden gelmekte, tam bir boyunduruk anlamı içermektedir. İnsana ise boyunduruk hiç yakışmaz. Hele bir mü'mine boyunduruğu layık görmek büyük vebaldir.

Fıkıh tarihinde içtihadî farklılıkların meşruiyetini ve mecburiyetini gösteren bir hikâye vardır. Aynı zamanda insan düşüncesinin haysiyetini ve taklidin ne ölçüde gayri insani bir edim olduğunu bize anlatan bir hikâye.

Bir Müslüman ıssız çölde tek başına seyahat ederken bir namazın vakti girer. Namaz kılmak için durur. Yedeğinde devesi de bulunmaktadır. Eğer namaza durursa devenin kaybolma ihtimali vardır. Düşünür. Ve yere sağlam bir kazık çakarak deveyi o kazığa bağlar. Huzur içinde namazını eda eden Müslüman devesini kazıktan çözer ve yola koyulma hazırlığı yapar. Sonra birden hatırına gelir. Bu çölün ortasında kendisinden sonra bir başka Müslüman yolcu da gelebilir. O da aynen kendisi gibi hayvanını bağlayacak bir şey bulamayabilir. Çünkü çevrede tek bir ağaç, bir ev, bir kaya parçası dahi yoktur. Öyleye, diye düşünür, ben bu yerdeki kazığı burada böylece bırakayım, der. Olur ki benim gibi bir başka Müslüman gelir, o da bu kazığa hayvanını bağlar... Böylece kazığı yerine biraz daha pekiştirerek yoluna devam eder. Son derece iyi niyetli, neredeyse ileri görüşlü, erdemli bir davranıştır bu. O, yoluna koyulur, hikâye bu ya, bir

başka vakit bir başka Müslüman daha aynı yoldan geçmektedir. Herhangi bir namazın vakti girmemiştir. Üstelik yeni yolcunun devesini bir yere bağlamayı gerektirecek bir başka durum da mevcut değildir. Belki ay ışığı ve yıldızların şavkı yolu görmeye yetecek ölçüde aydınlık göndermemektedir. İşte o alacakaranlıkta bizim ikinci Müslüman kahramanımız önünde daha önceki Müslüman'ın çaktığı kazığı görmez, takılır ve yerlere yuvarlanır. Çölün ortasında adamcağız kısa süren şaşkınlığını üzerinden attıktan sonra (herhalde) bir lahavle çekmiştir önce. Ve sonra kendi kendine söylenir. Hey Allah'ım, bu kazığı da yere kim çakmış, hangi akılsız? En iyisi ben bu kazığı yerden söküp fırlatayım uzaklara. Olur ki benden sonra bir başka Müslüman daha gelir, bari o, bu kazığa takılıp debelenmesin, diye düşünür. Son derece iyi niyetli, neredeyse ileri görüşlü, erdemli bir davranıştır bu da.

Öykümüzün mesajı olabildiğince açık ve net... İnsani hayatta, insanı boyuttan ibretler dolusu bir enstantane. Orta yerdeki büyük zıtlığa, aykırılığa, birbirinden farklı ve taban tabana birbirine karşıt niyetlere rağmen insana düşen yine böyle bir zamanda, yine böylesi bir durumla karşılaştığımızda iyilik doğrultusunda düşünmek ve davranmaktır. Kendinin ve insanların hayrını düşündürmektir. Yapılan iş sonuçta peşinen doğru ya da yanlış değildir. Yahut şöyle ifade etmek gerekir, yapılan iş kendisi için hayırdır. Düşüncesi, ileriye dönük varsayımı da hayırdır. Yaptıklarından ötürü Allah'tan karşılık alır. Lakin onun yaptığı bir başkası için şer, kaza, sıkıntı verici bir durum oluşturabilir. Bu durum bir öncekinin hayırlı niyetini ve kazancını ortadan kaldırmaz. İşte yeryüzündeki insanî hayat böylesine kompleks ilişkiler üzerine kurulu, birçok bakımdan istikbali meçhul ve bizim dışımızda birisinin, Rabbin sürekli yaratışı ile sürüp giden bir hayattır.

Şah Velîyullah *Dehlevî* “*Taklit karınca sessizliğiyle ilerler*” . (*Şah Velîyullah, a.g.e, c. 1, s.556,558,561*) diyor. Ve İmam Şafîi ile İbni Hazm'ın taklidi haram saydıklarını zikrediyor. Süleyman Uludağ ise “*İslâm'da düşünce, taklidi imandan tahkiki imana ulaşmak için bir vesiledir*” (*Süleyman Uludağ, İslam Düşüncesini Yapısı, Dergâh Yayınları, İstanbul,1999,s. 5*) diyor.

Yukarıdaki öykümüzde olduğu gibi mesleği çoban da olsa, bir insanın bazı konularda tahkiki düşünebileceği, birilerini taklit etmesi gerekmediği, vurgulanmaktadır. Buncasını dahi düşünmekten mahrum bir insanın hayatı insani olmaktan çok uzaktır. Müslümanlar hiç olmazsa düşüncenin bu boyutunu geçmişte yakalamışlardı. Bugün ise bu örnekler, birer masal, birer ibret tablosu gibi ve doğrusu korka korka anlatılmaktadır. Zira her an bir yafta, sırf düşündüğümüz için yolumuzu kesebilir. Çaktığımız yahut söküp attığımız kazıktan ötürü yargılanabiliriz.

Müslüman çoğunlukların düşünceden uzaklaşmasının bir sebebi de duygusallıktır. Bu boyuta adını vermeden zaman zaman değindik. Şimdi adını vererek konuşmak istiyoruz. Duygusallık belki en masum en az zararlı sanılan fakat bizce belki en zararlı bir düşünme engelidir. Duygularımız akılla birlikte aklın egemenliği altında insanı insan eden yetilerdir. Akıl hariç onların bir kısmı bitkilerde, hayvanlarda, meleklerde de mevcut. Ancak insanoğlundaki akıl yetisi onların hepsinin üstünde söz sahibi olmalı, onları kontrol etmelidir. Eğer akıl duyulardan herhangi birisinin egemenliğine girerse sonuçtan korkulur. Tehlike sinyalleri o zaman çalınmalıdır. İnsanın bugünü ve akıbeti için. Bir duygu akla galebe çalar, insanda duygusallık ağır basarsa insan ölçülü davranmaktan, bilimsel olmaktan, doğruluk ve adaletten çabuk uzaklaşır.

Ayetin mealini okuyalım: *“Ey iman edenler, Allah için duran hâkimler, adalet numunesi şahitler olunuz. Bir kavme olan kininiz sizi adaletsizliğe sevk etmesin.”* (Maide Sûresi, 8)

Allah, mü'minlerden dümanlarına bil duygusal davranıp onlara karşı kinleriyle değil, adaletle davranmalarını istemektedir. Onlara kin duysalar dahi adaletle hükmedeceklerdir. Duygusal davranışlar, çok zaman zaaf diye nitelendirilip hukukta cezanın indirim nedeni bile sayılabilmektedir.

Duygular bizatihi elbette iyidirler. Gereklidirler. Bizi biz etmektedirler. Duygusallık her zaman kötü değildir. Ne var ki aklın kontrolünde tutulamayan aşırılıkta bir duygusallık insanı, insanî olmayan alana, içgüdüleriyle davranan hayvansal hayatın alanına yahut bitkisel hayata itebilir.

Filozof Spinoza “*Müdrıke ile muhayyile çok defa karışır*” diyor. Said Nursî de Hutbei Şamiye adlı eserinde şöyle yazmıştır: “Bazen fikir arzu suretini giyer, muhteris şahıs, nefsanî arzusunu fikir zanneder.” Elmalılı Hamzî Yazır tefsirinde konumuzla ilgili şu özet ifadeleri kullanmaktadır: “*İrade bir infial değil, mümkün olan fiil ve terkten birini tercih sıfatı zatiyesidir.*” (Elmalılı, a.g.e. c.1, s.75)

Tüm bu izahlardan anlaşılıyor ki insanın düşünerek davranması ile duygusal davranması arasında hassas bir nokta vardır. Bunun ayırtını iyi yapmak gerekir. Arzı ile fikri birbirine karıştırmak kolaydır. Tedebbür etmek, meselelerin arka planını düşünerek olabildiğince bu hususta dikkatli bulunmak durumundayız.

İnsan duygularından hatta duygusallıktan kurtulamaz. Kurtulmak için özel çaba harcaması da gerekmez belki. Ama dikkat edilmesi gereken husus duygusallıkla verilen kararların, ulaşılan sonuçların, akıl ürünü fikirler olduğunu sanıp yanılmamaktır. Çünkü fikrin haysiyeti ile duygunun haysiyeti çok farklıdır. Duygu, deyim yerindeyse insanın egosunun, kendine özgünlüğünün tezahürü iken, fikir insanın sosyal konumunu belirleyen, insanların hizasında ona yer verdiren kişiliğinin teminatıdır.

Hayatımız hakkında nihai kararlar verirken duygusallıktan, duygusal bağılıklarımızdan olabildiğince soyutlanarak daha sağlıklı sonuçlara ulaşabiliriz. İnsanlar arasında yaşarken her birerlerimiz kişisel duygularımızı bir kenara bırakıp, salimen düşünerek davranmazsak, sosyal hayat kurulamaz. Dayanışması gelişkin insan toplulukları kuramayız. Medeniyetler doğmaz. Öyle zamanlar olur ki toplumun genel menfaati için kişisel duygularımızı kalbimize gömmek, onları gizlemek erdem sayılır. İşte erdemi talep eden insan, duygusallıklarını çok defa yenip, insanlar arasında düşünerek yaşamaya çalışır.

BİR SONRAKİ HAFTA

KONU

Sünnet, Hadis ve Rivayet

KONUŞMACI

Bülent Şahin ERDEĞER

YER

İbrahim Paşa Kültür Merkezi

(Mahkeme Hamamı)

TARİH

03.11.2018

SAAT

13.00

Tevhidin ve tevhidi silsilenin köklerinden
hareketle içinde bulunduğu günü yorumlayabilen

Sorumlu,
Güzel ahlaklı,
Uyanıktan yana,
Fedakar,
Kuşatıcı,

Özgüven sahibi bir "Okul" olma iddiasındadır
"TEVHİD VE DÜŞÜNCE"

www.tevhidvedusunceokulu.com

www.facebook.com/tevhidvedusunce/

twitter.com/tevhidvedusunce

[instagram.com/tevhidvedusunce/](https://www.instagram.com/tevhidvedusunce/)